

Capítol 3 – ESCLARMONDA DE FOIS:

LA LLUM DE L'OCCITÀNIA MEDIEVAL

Si una dama es pot considerar com la musa de la comunitat dels Bons Homes, sens dubte és Esclarmonda de Fois, també anomenada “Esclarmonda la Gran” o “la Dama Blanca”. Segons el trobador Guilhèm Montanhagòl, el seu nom significava “aquella qui balha claredat, **esclar** dins lo **mond**” (aquella que dóna claror, és clara dins el món).

Nascuda a meitats del segle XII, el seu pare fou Rogièr Bernat I de Fois i la seva mare Cecília de Trencavèlh. Aquests orígens marcaven clarament que Esclarmonda estava emparentada amb dues de les famílies nobles occitanes més importants, els Fois i els Trencavèl (aquests últims governaven diversos comtats occitans, com per exemple Carcassona). Esclarmonda era instruïda (malauradament, fet no gaire habitual en l'època) i gens disposada a acceptar el rol secundari que la societat medieval reservava a les dones.

Arran de la mort l'any 1200 del seu marit Jordan III, senyor de l'Ilha Jordan, amb qui s'havia casat a l'edat de vint-i-un anys i havia tingut sis fills (entre ells l'hereu Bernat), s'integrà de forma molt activa dins de la comunitat dels Bons Homes, rebent l'any 1204 el “consolamentum” (una mena de bateig) per part d'un dels caps de la comunitat més important del moment, el bisbe Gilhabert de Castres a Fanjaus l'any 1204, i davant la presència del seu germà el comte Ramon Rogièr I de Fois i altres grans dames occitanes que també ingressaren dins de la comunitat com Auda de Fanjaus, Fais de Durfort i Ramona de Sant German. Una mostra evident dels forts llaços establerts entre les cases aristocràtiques occitanes i els Bons Homes.

Segons algunes versions, posteriorment Esclarmonda rebé el càrrec de “Perfecta”. Una prova de la importància i el prestigi de què gaudia dins de la comunitat.

Foren moltes les dames de l'alta societat occitana que esdevingueren membres d'aquesta comunitat, i recolzaren el desenvolupament d'aquesta nova manera de viure el cristianisme, segurament per la llibertat i la igualtat que defensava la ideologia dels “Bons homes”, i que xocava frontalment amb el misoginisme habitual de l'Església catòlica i de la societat en general.

Un dels exemples més evidents es produí durant la trobada de capellans catòlics i de Bons Homes per a debatre sobre les seves diferències teològiques l'any 1207 a Mont-reau, on assistí el mateix Domingo de Guzmán. Davant la intervenció d'Esclarmonda en les discussions religioses, un capellà catòlic li respongué: “Senyora, poseu-vos a filar, no us pertoca intervenir en aquestes converses”.

Entre algunes de les habituals obres de beneficència que realitzaven les dames creients, hom sap que Esclarmonda amb l'ajuda de la seva cunyada Felipa crearen una “casa d'acollida” (una mescla entre internat educatiu i beneficència) per a noies i ancianes de la comunitat a Dun. Les dones acollides en aquests cases, habitualment en una situació familiar i econòmica complicada, fossin catòliques o càtares gaudien d'aixopluc i ajuda sense cap mena de distinció.

També li fou reconeguda una àmplia col·laboració amb la reconstrucció de la fortalesa de Montsegur, mentre vivia a Pàmias. De fet, Esclarmonda fou testimoni fins la seva mort de la primera fase d'aquesta Croada contra els càtars iniciada l'any 1209, però no fou testimoni del cruent setge dels anys 1243 i 1244.

Després de la seva mort l'any 1215, el seu bon record es mantingué al Lengadòc, i sorgiren múltiples narracions i llegendes, sovint relacionades amb els mites dels Bons Homes i les Bones Dones. Entre elles, una explicava que en morir, Esclarmonda es transformà en un colom que sobrevolava aquelles contrades, al voltant de Montsegur, amb l'objectiu de protegir el "tresor dels càtars".

Quan es proposà a començaments del segle XX l'erecció d'un monument a Jeanne d'Arc dalt de la muntanya de Montsegur, les queixes ciutadanes demanaren que, en comptes de posar-hi l'heroïna francesa, s'erigís una estàtua de l'occitana Esclarmonda. Malgrat haver-se dissenyat el projecte vers l'any 1911, finalment no es dugué a terme.

I l'imaginari popular la convertí en personatge de diverses novel·les, i fins i tot d'una òpera en quatre actes, "Esclarmonde" de Jules Massenet (encara que molt allunyada de la seva vida real) i una pel·lícula, "La Fiancée des Tenebres", rodada per Serge de Poligny l'any 1945 i també amb un argument totalment allunyat de la biografia d'Esclarmonda.

Juntament amb Alienòr d'Aquitània, Esclarmonda de Fois és una de les grans dames medievals nascudes a les terres d'Occ.

SIMILITUDS CATALANES. Ermessenda, vescomtessa de Castellbò com a hereva del seu pare Arnau I de Castellbò, i comtessa de Fois per matrimoni amb Rogièr Bernat de Fois, fou una destacada dama càtara, que nasqué durant la segona meitat del segle XII i morí l'any 1230. De fet, tota la nissaga dels Castellbò fou creient, o si més no, simpatitzant de la fe dels Bons Homes (i Bones Dones), encara que fos per l'enfrontament constant que mantenien amb el bisbat de La Seu d'Urgell. La persecució contra els càtars arribà a l'extrem que el seu cos i el del seu pare foren desenterrats, cremats i esventades les cendres, trenta anys després de la seva mort pel bisbe Pere de Cadireta.

I en el proper capítol. No ens movem de Fois, i analitzarem la vida d'un dels seus nobles posteriors més importants, que arribà a configurar i enfortir clarament el seu comtat.

Francesc Sangar. CAOC.